

1. ВЪВЕДЕНИЕ

- 1.1. Наименование на специалността - "Медицинска генетика"
- 1.2. Срок на специализацията - придобива се след 3 годишно обучение .
- 1.3. Изискваното базово образование за допускане до специализация е Образователно-квалификационна степен " Магистър" с професионална квалификация „Магистър-лекар”.
- 1.4. Определение: Медицинската генетика е приложна дисциплина, която се развива изключително бързото и нейните достижения навлизат дълбоко в ежедневната диагностична, лечебна и профилактично-прогностична работа на лекарите.

2. ЦЕЛ НА ОБУЧЕНИЕТО:

Специализацията по медицинска генетика има за цел да изгради съвременни знания за наследствената патология и генетичната предразположеност към широко разпространени заболявания и придобиване на практически умения за диагностиката и генетично консултиране на пациентите.

Придобитата специалност "медицинска генетика" позволява на лекаря-специалист по медицинска генетика да работи, като завеждащ или ординатор в Медико-генетична консултация (МГК) в кабинет, както и в цитогенетична, молекулярно-цитогенетична и молекулярно-генетична лаборатория.

3. ОБУЧЕНИЕ:

Програмата предлага обучение по основните проблеми на геномиката, протеомиката, фармакогеномиката, молекулярната генетика и цитогенетика и конкретно при отделните групи генетични болести и предразположения (хромозомни, моногенни и полигенни болести и предразположения, вродени аномалии, болести, дължащи се на соматични мутации, наследствени заболявания в различни клинични специалности) - генетична диагностика, популационни особености, принципи на медико-генетичното консултиране, профилактика и генна терапия.

Генетичните болести, предразположения и вродени аномалии се разглеждат в следната логична последователност – генетични нарушения на наследствените структури, новости в моногенната и многофакторната патология, хромозомните болести и вродените аномалии по отношение на етиология, патогенеза, унаследяване, класификация, клиничен и генетичен полиморфизъм, модерни подходи за тяхната диагностика.

Включени са и генетични проблеми на наследствените злокачествени заболявания, митохондриалните болести, болестите, определени от динамични мутации и нарушения в репарацията на ДНК. Задълбочено се разглеждат наследствените заболявания в гастроентерологията, пулмологията, нефрологията, неврология, офталмология, ендокринология, дерматология, имунология и др.

Подробно се обсъждат принципите, организацията, задачите и етичните проблеми на медико-генетичната консултация, определянето на прогнозата за пациента и членовете на фамилията, подходите и индикациите за пренатална, предимплантационна и предконцепционна диагностика, организацията и същността на масовия и селективния генетичен скрининг, изграждането на

генетичен регистър, както и подходите за терапия на наследствените болести и предразположения – конвенционална и генна. Обсъждат се правните проблеми на генетичните изследвания, заложи в закона за здравето.

4.1.Форми на обучение и контрол:

а). теоретично чрез основни и тематични курсове, индивидуално обучение и чрез системна самоподготовка.

б) практическо чрез работа в лабораториите по цитогенетика, молекулярна генетика и молекулярна цитогенетика, както и в кабинетите за медико-генетична консултация.

Контролът по усвояването на материала се осъществява периодично чрез полагане на пет колоквиума пред комисия. от трима специалисти по специалността, като председател е ръководителя на специализанта

5. УЧЕБЕН ПЛАН

5.1.Теоретична подготовка

Модули	Срокове на обучение
Първа година	
Човешка генетика: Хромозомите като основни клетъчни структури на наследствеността. Молекулни основи на човешката наследственост .	1 месец
Молекулярна и биохимична генетика: основни нарушения в гените и метаболитните пътища, които предизвикват моногенни заболявания	1 месец
Цитогенетика: основни механизми за възникване на хромозомен дисбаланс. Нарушения в нормалния брой и структура на хромозомите, като етиологичен фактор за възникване на хромозомни болести.	2 месеца
Генетична диагностика: основни методи за поставяне на генетична диагноза - биохимични методи, гемелологичен, клиничко-генеалогичен, методи за определяне на полигенен тип на унаследяване, цитогенетични, молекулярно-цитогенетични, молекулярно-генетични методи за идентифициране на гени, предизвикващи моногенни заболявания, методи за идентифициране на известни и неизвестни мутации, методи за провеждане на генетични скрининги и генетичен мониторинг	3 месеца
Човешка популационна генетика: основни генетични закономерности, изяви на нивото на човешката популация	1 месец
Хромозомни болести, вродени аномалии на развитието	4 месеца
Втора година	
Моногенни болести, фармакогенетични дефекти, генетика на умствената недостатъчност, онкогенетика	6 месеца
Многофакторно унаследяващи се вродени аномалии и чести заболявания при възрастни, генетични проблеми на по-честите заболявания от различни клинични специалности	6 месеца
Трета година	

Генетичното консултиране, профилактика и терапия на генетичните заболявания: принципи и задачи на медико-генетичното консултиране, генетични скринингови програми, регистър на вродените и наследствените заболявания; пренатална, предимплантационна и предконцепционна диагностика, конвенционална терапия на генетичните болести, генна терапия на моногенните заболявания, антисенс терапия на болести, свързани със соматични мутации, онкологични заболявания и вирусни инфекции; морално-етични и правни проблеми при генетичното консултиране, генетичните скрининги, генната терапия и при създаване на ДНК банки.	12 месеца
--	-----------

5.2. Практическа подготовка

Модули	Срокове на обучение
Първа година	
Родословен анализ	1 месец
Цитогенетични методи	4 месеца
Молекулярно-генетични методи	4 месеца
Молекулярно-цитогенетични методи	2 месеца
Биохимични методи в диагностиката на наследствените заболявания	1 месец
Втора година	
Хромозомен анализ за пренатална и постнатална цитогенетична диагностика	6 месеца
Медико-генетична консултация	6 месеца
Трета година	
Генетични скрининги	2 месец
Практическа работа в кабинета за медико-генетична консултация	10 месеца

5.3. Колоквиуми

Теми	Провеждат се:
Първи колоквиум – човешка генетика, молекулярна и биохимична генетика, цитогенетика, генетична диагностика	6-тия месец,
Втори колоквиум – човешка популационна генетика, хромозомни болести, вродени аномалии на развитието	12-тия месец,
Трети колоквиум - моногенни болести, фармакогенетични дефекти, генетика на умствената недостатъчност, онкогенетика	18-тия месец
Четвърти колоквиум – мултифакторно унаследяващи се вродени аномалии и чести заболявания при възрастните, генетични проблеми на по-честите заболявания от различни клинични специалности	24-тия месец
Пети колоквиум - генетичното консултиране, профилактика и терапия	36-тия месец

6. УЧЕБНА ПРОГРАМА

6.1. ОБЩА ЧАСТ

ЧОВЕШКА ГЕНЕТИКА

Хромозомите, като основни клетъчни структури на наследствеността
 Микроскопска и субмикроскопска организация
 Поведение на хромозомите по време на клетъчното деление
 Кариотип на човека
 Хромозомен хетероморфизъм – RV, C, Q, латерална асиметрия
 между хроматидите. Значение на хромозомния полиморфизъм
 Митохондриални хромозоми

Молекулни основи на наследствеността .Организация на човешкия геном
 Структура и функция на гените
 Експресия на генетичната информация
 Генна регулация
 ДНК полиморфизъм. Мултигенни фамилии. Повторени ДНК
 секвенции. Псевдогени

Човешки геномен проект и здравеопазване.Геномика.

МОЛЕКУЛЯРНА ГЕНЕТИКА

Етиология на моногенните заболявания. Мутационен процес. Фактори,
 предизвикващи мутации. Етапи на мутационния процес. Типове мутации.

Мутации в ядрената ДНК, които водят до:
 - създаване на анормален генен продукт
 - посттранслационна модификация на белтъка
 - намалена продукция или липса на генен продукт

Дефекти в ДНК репаративните системи
 Нарушения в транскрипцията и зрението на РНК
 Мутации в митохондриалната ДНК

Патогенеза на моногенните заболявания

ДНК мутации, които се отразяват върху структурата и функцията на
 ензимите
 ДНК мутации, които намаляват активността на рецепторните протеини
 ДНК мутации, засягащи структурни протеини
 ДНК мутации, които променят активността на гените, участващи в
 туморогенезата
 Геномен импринтинг и еднородителска дизомия.
 Генетичен полиморфизъм
 Вариации на генното действие
 Множествен алелизъм
 Междугенни взаимодействия

ЦИТОГЕНЕТИКА

Причини и основни механизми за възникване на хромозомен дисбаланс.
 Нарушения в нормалния брой и структура на хромозомите, като етиологичен
 фактор за възникване на хромозомни болести.

Хромозомни мутации и хромозомна чувливост
 - бройни хромозомни аберации

- структурни хромозомни аберации
- хромозомен мозаицизъм, клон ,химера.
- хромозомна чупливост

ГЕНЕТИЧНА ДИАГНОСТИКА

Биохимични методи

Гемелологичен метод

Клинико-генеалогичен метод и критерии за определяне типа на унаследяване на моногенни заболявания

- Автозомно-доминантен тип на унаследяване
- Автозомно-рецесивен тип на унаследяване
- X-рецесивен тип на унаследяване
- X-доминантен тип на унаследяване
- Свързано с Y хромозомата унаследяване
- Унаследяване при гонаден мозаицизъм
- Унаследяване при динамични мутации
- Унаследяване при геномен импринтинг и еднородителска дизомия
- Митохондриално унаследяване

Методи за определяне на полигенен тип на унаследяване

Фамилни, адоптивни и близначни проучвания

Методи за откриване на гени, създаващи предиспозиция към социално-значими заболявания

- анализ за скаченост
- популационно базирани асоциативни проучвания
- фамилно базирани асоциативни изследвания
- идентифициране на “кандидат” хромозомни райони и “кандидат” гени

Цитогенетични методи

Рутинен цитогенетичен метод за култивиране и обработване на:

- лимфоцитни култури
- амниотични клетки
- хорионни вѐси
- костен мозък
- туморни клетки
- фибробласти и др

Оцветителни техники

- GTG
- QFQ
- RBG
- CBG
- T лентово оцветяване
- DA.DAPI
- NOR
- CXO

Молекулярно-цитогенетични методи

FISH (флуоресцентна *in situ* хибридизация)

PRINS (*in situ* хибридизация на праймери)

Обратен FISH

Fiber-FISH (високорезолютивен FISH върху изтеглена ДНК фибрилла)

CGH (сравнителна геномна хибридизация)

Многоцветен FISH

Молекулярно-генетични методи

Методи за идентифициране на гени, определящи възникване на моногенно заболяване

- Принципи и стратегия
- Функционално клониране
- Позиционно клониране
- Идентифициране на гени в критични райони
- “Кандидат гени”

Методи за изолиране на ДНК

Блот-хибридизация по Садърн

Полимеразна верижна реакция (PCR)

Методи за идентифициране на неизвестни мутации

- Секвениране на ДНК
- Анализ на конформационния полиморфизъм на едноверижната ДНК (Single Strand Conformation Polymorphism - SSCP)
- Денатурираща градиентна гел електрофореза (Denaturation Gradient Gel Electrophoresis - DGGE)
- Хетеродуплексен анализ (Heteroduplex Analysis - HA)

Методи за идентифициране на известни мутации

- Амплифициране-рестрикция
- PCR-зависима насочена мутагенеза
- Амплифициране на рефракторната мутационна система
- Алел-специфично амплифициране (ASA)
- Алел-специфични олигонуклеотиди (ASO)

Полагане на първи колоквиум

ЧОВЕШКА ПОПУЛАЦИОННА ГЕНЕТИКА

Популационна генетика

Закон на Харди-Вайнберг,

Генетична структура на популациите

Инбридинг и аутбридинг

Генетична епидемиология на наследствените заболявания и предразположения

6.2. СПЕЦИАЛНА ЧАСТ

ХРОМОЗОМНИ БОЛЕСТИ

Същност, механизми на възникване на хромозомен дисбаланс, клинични особености, класификация, цитогенетични варианти и генетично консултиране.

Хромозомни болести при структурни и бройни аберации на половите хромозоми:

Синдром на Klinefelter

Синдром на полизомия У

Синдром на Turner

Синдром на полизомия X
46,XX кариотип при мъже

Хромозомни болести при бройни и структурни аберации на автозомите:

Синдром на Down
Синдром на Edwards
Синдром на Patau
Синдром на котешкото мяукане (Cri du chat),(5p- синдром)
Синдром на Wolf- Hirschhorn (4p- синдром)
Синдром на частична монозомия 18q-
Ринг синдром

Медико-генетични проблеми на репродукцията, свързани с хромозомни нарушения.

МИКРОДЕЛЕЦИОННИ СИНДРОМИ

Същност
Молекулна характеристика
Механизми на фенотипна експресия
Синдром на Prader-Willi (PWS)
Синдром на Angelman (AS) и други заболявания, свързани с хромозомен импринтинг.

ВРОДЕНИ АНОМАЛИИ НА РАЗВИТИЕТО

Дисморфология и тератогенеза.
Роля на генетичните и тератогенните фактори.
Вродени малформации, деформации, дисрупции, дисплазии.
Големи и малки малформации
Множествени и изолирани форми.
Видове съчетани аномалии - синдроми, секвенции, асоциации и др.
Нарушения в половата диференциация, Синдром на Morris, интерсексуални състояния.

Полагане на втори колоквиум

МОНОГЕННИ БОЛЕСТИ

Обща характеристика на моногенните болести
Патогенетични механизми на тяхното развитие
Класификация на моногенните болести
Принципи на диагностиката, профилактиката и терапията

Хемоглобинопатии

Нормални хемоглобини - генетичен контрол, онтогенетична

Характеристика.

Аномални хемоглобини – същност, генетични дефекти, молекулна патофизиология, клинични и хематологични характеристики, генетична диагностика, МГК, профилактика и терапия на:

Хемоглобинови варианти с аномална разтворимост
Хемоглобинови варианти с увеличен афинитет към кислорода
Хемоглобинови варианти с намален афинитет към кислорода
Хемоглобинови варианти с намалена стабилност (конгенитална

несфероцитна хемолитична анемия с телца на Heinz)

Метхемоглобинови варианти (конгенитална цианоза)

Таласемии –същност, генетични дефекти, молекулна патофизиология, клинични и хематологични характеристики, генетична диагностика, МГК, профилактика и терапия на:

β -таласемията

α -таласемията

Състояния, подобни на β -таласемията

Делта-таласемия

Гама-таласемия

Други генетично обусловени заболявания на кръвта -същност, генетични дефекти, молекулна патофизиология, клинични и хематологични характеристики, генетична диагностика, МГК, профилактика и терапия при :

Нарушения на еритропоезата

Нарушения на гранулопоезата

Нарушения на механизмите на кръвосъсирването

Заболявания, свързани с дефекти в метаболизма -същност, генетични дефекти, молекулна патофизиология, клинични характеристики, генетична диагностика, МГК, профилактика и терапия на:

Дефекти в обмяната на аминокиселините

Дефекти в обмяната на въглехидратите

Дефекти на урейнния цикъл

Лизозомни болести на натрупването

Дислиппротеинемии

Дефекти на мембранния и бъбречния транспорт

Органични ацидурии

Други групи заболявания, свързани с дефекти на метаболизма в обмяната на:

Нуклеиновите киселини

Порфирините

Жлъчните пигменти и металите

Наследствени заболявания с нарушения в имунния отговор.

Генетичен контрол на имунния отговор, главен комплекс на

тъканната съвместимост - HLA антигени.

Наследствени имунодефицитни заболявания - генетични дефекти,

молекулна патофизиология, клинични характеристики, генетична

диагностика, МГК, профилактика и терапия на:

Комбинирани имунодефицити (КИД)

Имунодефицити на хуморалния отговор

Имунодефицити на фагоцитозата и комплемента

Наследствена predisposition към автоимунни и алергични заболявания

Наследствени заболявания, свързани с дефекти на съединителната тъкан

Остеогенезис имперфекта (OI)

Синдром на Marfan (MFS)

Синдром на Ehlers - Danlos (EDS)

Други заболявания с вродени дефекти на съединителната тъкан

Наследствени заболявания, свързани с дефекти в цитоскелетните протеини

Наследствени заболявания, свързани с дефекти в рецепторните протеини

Наследствени заболявания, свързани с дефекти в ДНК-репаративните системи

Ксеродерма пигментозум

Атаксия телангиектазия

Синдром на Bloom

Анемия на Fanconi

Синдром на Cockayne (CS)

Фамилен неполипозен колоректален карцином (HNPCC)

Заболявания, свързани с динамични мутации

Миотонична дистрофия (DM)

Синдром на чупливата X хромозома (синдром на Martin - Bell)

Хорея на Хънтингтон

Болест на Кенеди

Спино-церебеларна атаксия 1 (SCA1)

Болест на Machado-Joseph (MJD)

Атаксия на Фридрайх.

Митохондриални болести

Наследствена оптична невропатия тип Лебер (LHON)

Миоклонус епилепсия с парцаливи мускулни влакна (MERRF)

Синдром на митохондриална миопатия, енцефалопатия, лактатна ацидоза, инсултоподобни епизоди (MELAS)

Синдром на Kearns – Sayre и др.

Фармакогенетични дефекти(ФГ)

Моногенни редки ФГ дефекти

Атипична бутирилхолинестераза

Злокачествена хипертермия (МН)

Намалена или липсваща активност на ензимите, които участват в синтеза на редуцирания глутатион

Нестабилни хемоглобини

Дефицит на метхемоглобинредуктазата

Моногенни полиморфни ФГ дефекти

Алкохолдеhidрогеназна и алдехиддеhidрогеназна недостатъчност

Глюкозо-6-фосфатдеhidрогеназна (Г6ФД) недостатъчност

N-ацетилтрансферазна (NAT2) недостатъчност

Генетичен полиморфизъм на чернодробните цитохром Р 450 монооксигенази

Фармакогенетични усложнения при лица с наследствени болести

ГЕНЕТИКА НА УМСТВЕНАТА НЕДОСТАТЪЧНОСТ

Същност и причини

Генетична хетерогенност и класификация

Диагностика и медико-генетично консултиране

ОНКОГЕНЕТИКА

Регулация на клетъчния цикъл

Апоптоза. Мутантни гени, които нарушават механизма на апоптозата

Онкогени

Тумор-супресорни гени
 Гени, които създават геномна нестабилност
 Метастазни гени

Полагане на трети колоквиум

МУЛТИФАКТОРНИ ВРОДЕНИ АНОМАЛИИ И ЧЕСТИ ЗАБОЛЯВАНИЯ ПРИ ВЪЗРАСТНИТЕ С НАСЛЕДСТВЕНА ПРЕДРАЗПОЛОЖЕНОСТ

Обща характеристика
 Определяне на генетичен риск
 Методи за диагностика
 Медико-генетично консултиране
 Профилактика

Мултифакторно унаследяващи се вродени аномалии
 Мултифакторно унаследяващи се чести заболявания при възрастните

ГЕНЕТИЧНИ ПРОБЛЕМИ НА ПО-ЧЕСТИТЕ ЗАБОЛЯВАНИЯ ОТ РАЗЛИЧНИ КЛИНИЧНИ СПЕЦИАЛНОСТИ

Нарушения на репродукцията

Спонтанни аборти и мъртвораждания
 Инфертилитет-мъжки и женски
 Вродени аномалии на репродуктивната система
 Заболявания, свързани с нарушения в половата диференциация

Наследствени неврологични заболявания

Мускулни дистрофии
 Спинална мускулна атрофия
 Наследствени моторно-сензорни невропатии- синдром на Charcot-Marie-Tooth (CMT) ,“Ломска болест” (HMSN)
 Други наследствени неврологични заболявания.

Наследствена предиспозиция при психични заболявания

Шизофрения
 Афективни заболявания
 Епилепсия
 Болест на Alzheimer

Наследствени заболявания на зрителния анализатор

Пигментни ретинити
 Дегенерация на макулата
 Нарушения на цветното зрение
 Други наследствени очни заболявания

Наследствена и придобита глухота при:

Генетични дефекти - моногенни и многофакторни
 Не-генетични фактори
 Несиндромна глухота
 Синдромна глухота
 Нарушения на говора.

Моногенни болести и наследствена предиспозиция при някои вътрешни заболявания:

- Муковисцидоза
- Хипофизарен нанизъм
- Вродена надбъбречна хиперплазия (ВНХ)
- Бъбречна поликистоза
- Наследствени болести с бъбречни прояви без бъбречна поликистоза
- Хипотиреоидизъм
- Хронични нефропатии
- Клинични прояви при алфа-1-антитрипсинов дефицит
- Атеросклероза
- Есенциална хипертония
- Язвена болест
- Диабет
- Ревматоиден артрит
- Коронарна болест на сърцето (CHD)
- Фамилна хипертрофична кардиомиопатия (FHC)
- Подагра
- Панкреатити
- Чревни полипозии
- Бронхиална астма
- Други наследствени заболявания

Моногенни болести и наследствена предиспозиция при някои кожни заболявания

- Ихтиоза
- Епидермолизис булоза
- Палмо-плантарни кератодермии нарушения в пигментацията и кожните придатъци
- Псориазис
- Атопичен дерматит
- Лупус еритематодес.
- Други наследствени заболявания

Злокачествени заболявания

- Ретинобластом
- Тумор на Wilms
- Неврофиброматоза тип 1 и тип 2
- Синдром на Li -Fraumeni (LFS)
- Множествена ендокринна неоплазия (MEN)
- Фамилен рак на дебелото черво
- Фамилна аденоматозна полипоза (FAP)
- Синдром на Peutz-Jeghers (PJS)
- Фамилен рак на млечната жлеза и яйчника
- Предразположения към злокачествени заболявания в резултат на метаболитен полиморфизъм

Полагане на четвърти колоквиум

ГЕНЕТИЧНО КОНСУЛТИРАНЕ, ПРОФИЛАКТИКА И ТЕРАПИЯ

Медико-генетична консултация - принципи и задачи

Поставяне на генетична диагноза

Определяне на генетичния риск при генетичното консултиране за:

Моногенни заболявания

Хромозомни болести

Многофакторно унаследяващи се вродени аномалии и чести заболявания при възрастните

Съвременни морално-етични, правни и социални проблеми

Регистър на вродените и наследствените заболявания. Принципи, организация.

Пренатална диагностика

Показания за пренатална диагностика

Методи на пренаталната диагностика

Пренатална диагностика на хромозомните болести

Пренатална диагностика на моногенните болести

Комбинирана пренатална диагностика

Предимплантационна и предконцепционна диагностика

Индикации за предимплантационна и предконцепционна диагностика

Материали за изследване

Техники за асистирана репродукция

Методи за предимплантационна и предконцепционна диагностика

Генетични скринингови програми.

Видове, условия и изисквания за провеждане. Методи, използвани за

скринингови изследвания

Масов и селективен скрининг за наследствени веществообменни заболявания сред новородени.

Масов скрининг за вродени аномалии сред новородени. Подходи за регистрация.

Биохимичен скрининг за някои най-чести вродени аномалии на плода сред бременни жени.

Ултразвуков скрининг за вродени аномалии на плода сред бременни жени. УЗ изследване на фетална морфология.

Генетично консултиране при различните скринингови програми.

Морално-етични и социални проблеми

Значение на скрининга за профилактиката на наследствената патология

Генетичен мониторинг

Популационен и високо-рисков мониторинг

Основни групи методи, използвани за генетичен мониторинг

Значение за охраната на гаметогенезата и профилактиката на канцерогенезата

Социално-правни проблеми, свързани с генетичния мониторинг

Терапия на генетичните болести

Конвенционална терапия на генетичните болести

Хирургично лечение

Терапия чрез диета

Заместителна терапия

- Отстраняване на рискови фактори
- Трансплантация
- Генна терапия на моногенни заболявания
  - Тежък комбиниран имунен дефицит (SCID)
  - Фамилна хиперхолестеролемия
  - Муковисцидоза
- Антисенс терапия на болести, свързани със соматични мутации
  - Рестеноза
  - Ревматоиден артрит
  - Алергични заболявания
  - Бъбречни болести
- Антисенс терапия на онкологични заболявания
  - Тумор-супресорна генна терапия на онкологични заболявания
  - Генна терапия на онкологични заболявания чрез стимулиране на имунната система
  - Инсерция на гени в туморните клетки за създаване на чувствителност към лекарства
- Генна терапия на вирусни инфекции - СПИН, хронични вирусни заболявания
- Етични проблеми на генната терапия

Полагане на пети колоквиум

7. ПРАКТИЧЕСКА ПОДГОТОВКА

Родословен анализ

Хромозомен анализ

- Рутинен цитогенетичен метод за култивиране и получаване на метафазни хромозоми от:
  - лимфоцити
  - костен мозък
  - кожни фибробласти
  - амниотични клетки
  - хорионни вѐси
  - туморни клетки
- Високо-резолютивен цитогенетичен метод за култивиране и получаване на прометафазни хромозоми от лимфоцити
- Култивиране на лимфоцити за изследване на хромозомна чупливост
- Култивиране на лимфоцити за изследване на сестрински хроматидни обмени
- Оцветителни техники
  - G
  - C
  - СХО
- Класически хромозомен анализ на метафазни пластинки с G диференциално оцветени хромозоми за определяне броя, лентовата структурата и кариотипа в периферна кръв при съмнение за хромозомна болест
- Класически хромозомен анализ на метафазни пластинки с G диференциално оцветени хромозоми за определяне броя, лентовата структурата и кариотипа в костно-мозъчни клетки при онко-хематологични заболявания

- Класически хромозомен анализ на метафазни пластинки с G диференциално оцветени хромозоми за определяне броя, лентовата структурата и кариотипа в амниотични клетки или хорионни вѐси при пренатална диагностика
- Класически хромозомен анализ на метафазни пластинки с G диференциално оцветени хромозоми за определяне броя, лентовата структурата и кариотипа в туморни клетки за определяне на специфични хромозомни преустройства
- Кариотипиране на високо-резолютивни G диференциално оцветени хромозоми за определяне на микроструктурни хромозомни преустройства
- Анализ на хромозомна чупливост при съмнение за чуплива X хромозома и заболявания с хромозомна нестабилност
- Анализ на C хетерохроматинови блокове (за целите на съдебно-медицинската практика)
- Отчитане на СХО при съмнение за мутагенни въздействия

Молекулярно-цитогенетичен анализ

Методи:

- Интерфазен FISH – флуоресцентна ин ситу хибридизация
- FISH на метафазни хромозоми
- CGH – сравнителна геномна хибридизация
- mFISH – многоцветна флуоресцентна ин ситу хибридизация

Анализ

- Отчитане на резултата при флуоресцентна ин ситу хибридизация за разкриване на хибридни гени, онкогени, анеуплоидии и др.
- Отчитане на резултата при CGH за разкриване на хромозомни райони със загуба или допълнителен хромозомен материал
- Отчитане на резултата при mFISH за идентифициране на сложни хромозомни преустройства и маркерни хромозоми в кариотипа чрез оцветяване на хромозомите с 24 цвята
- Компютърна хромозомна диагностика, документиране на резултатите

Молекулярно-генетични методи

- Изолиране на ДНК
- PCR реакция
- Тестване на ДНК за определяне на качеството на пробата
- Електрофореза в агарозен гел
- Електрофореза в полиакриламиден гел
- Анализ на конформационния полиморфизъм на едновърижната ДНК (Single Strand Conformation Polymorphism - SSCP анализ)
- Секвениране на ДНК
- RFLP анализ
- Денатурираща градиентна гел електрофореза (Denaturation Gradient Gel Electrophoresis - DGGE)
- Хетеродуплексен анализ (Heteroduplex Analysis - HA)
- Алел-специфично амплифициране (ASA)
- Алел-специфични олигонуклеотиди (ASO)

Биохимични методи в диагностиката на веществообменните заболявания

- Биохимичен анализ на органични киселини
- Биохимичен анализ на аминокиселини

Генетичен скрининг

- Тест на Гътри
- Метод на флуоресцентните петна за определяне на ГбФД дефицит
- Трипъл тест при биохимичен скрининг на бременни жени

Практическа работа в кабинета за медико-генетична консултация

- Снемане на анамнеза
- Попълване на формуляри
- Генеалогичен анализ
- Преценка на методите, необходими за поставяне на генетична диагноза
- Преценка на резултатите от генетичните изследвания
- Преценка на генетичния риск
- Медико генетична консултация на пациента и генетично обременените родственици

8. КОНСПЕКТ ЗА ДЪРЖАВЕН ИЗПИТ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА СПЕЦИАЛНОСТ ПО МЕДИЦИНСКА ГЕНЕТИКА

ОБЩА ЧАСТ

1. Материални основи на наследствеността. Хромозомите като основни клетъчни структури на наследствеността. Микроскопска и субмикроскопска организация на хромозомите и поведение по време на клетъчното деление.
2. Кариотип на човека. Хромозомен хетероморфизъм и значение за практиката. Митохондриални хромозоми.
3. Молекулни основи на наследствеността .Организация на човешкия геном. Структура и функция на гените. Експресия на генетичната информация.Генна регулация.
4. ДНК полиморфизъм. Мултигенни фамилии. Повторени ДНК секвенции - значение за диагностиката и генетичните проучвания. Човешки геномен проект и здравеопазване -геномика.
5. Етиология на моногенните заболявания. Мутационен процес. Етапи на мутационния процес. Типове мутации. Фактори, индуциращи мутации.
6. Мутации в ядрената ДНК, които водят до създаване на: анормален генен продукт, намалена продукция или липса на генен продукт,засягащи посттранслационната модификация на белтъка. Мутации в митохондриалната ДНК.
7. Механизми за ДНК репарация и нарушения.
8. Патогенеза на моногенните заболявания - ДНК мутации, които се отразяват върху структурата и функцията на ензимите; ДНК мутации, които намаляват активността на рецепторните протеини.
9. Патогенеза на моногенните заболявания - ДНК мутации, засягащи синтеза на структурни протеини.
10. ДНК мутации, които променят активността на гените, участващи в туморогенезата.
11. Генетичен полиморфизъм- множествен аелизъм в норма и патология. Вариации на генното действие - експресивност и пенетрантност на гените. Междугенни взаимодействия. Геномен импринтинг
12. Основни механизми за възникване на хромозомен дисбаланс. Хромозомни мутации и хромозомна чупливост. Хромозомен мозаицизъм.

13. Критерии за определяне типа на унаследяване на менделиращи моногенни заболявания: автозомно-доминантен тип на унаследяване, автозомно-рецесивен тип на унаследяване, Х-рецесивен тип на унаследяване, Х-доминантен тип на унаследяване, унаследяване свързано с У хромозомата.
14. Неменделиращ тип на унаследяване на генетични заболявания при: гонаден мозаицизъм, динамични мутации, геномен импринтинг и еднородителска дизомия, митохондриално унаследяване.
15. Методи за диагностика на генетични заболявания - клиничко-генеалогичен метод, гемелологичен метод, биохимични методи.
16. Цитогенетични методи - принципи на рутинния цитогенетичен метод за култивиране и обработване на: лимфоцити, амниоцити, хорионни въси, костен мозък, фибробласти, туморни клетки и др.
17. Цитогенетични методи - принципи на диференциално -оцветителни техники: GTG, QFQ, RBG, CBG, Т лентово оцветяване, DA.DAPI, NOR, CXO.
18. Принципи и възможности на молекулярно-цитогенетични методи: FISH, PRINS, обратен FISH, Fiber-FISH, многоцветен FISH, CGH.
19. Молекулярно-генетични методи. Принципи и стратегия за идентифициране на гени, определящи възникване на моногенно заболяване -функционално клониране, позиционно клониране, идентифициране на гени в критични райони, "кандидат гени".
20. Молекулярно-генетични методи. Методи за изолиране на ДНК. Блот-хбридизация по Садърн .Полимеразна верижна реакция (PCR).
21. Молекулярно-генетични методи. Методи за идентифициране на неизвестни мутации - анализ на конформационния полиморфизъм на едноверижната ДНК (SSCP), денатурираща градиентна гел електрофореза (DGGE), хетеродуплексен анализ, секвениране на ДНК.
22. Молекулярно-генетични методи. Методи за идентифициране на известни мутации -амплифициране-рестрикция, алел-специфично амплифициране (ASA), алел-специфични олигонуклеотиди (ASO), олигонуклеотидно лигиране (OLA), амплифициране на рефракторната мутационна система, PCR-зависима насочена мутагенеза.
23. Подходи за доказване на генетична предиспозиция при мултифакторни/полигенни заболявания - генеалогични критерии, фамилни, адаптивни и близначни проучвания, методи за откриване на гени, създаващи предиспозиция към социално-значими заболявания -анализ за скаченост, популационно базирани асоциативни проучвания, фамилно базирани асоциативни изследвания , идентифициране на "кандидат" хромозомни райони и "кандидат" гени.
24. Популационна генетика -закон на Харди-Вайнберг, генетична структура на популациите, инбридинг и аутбридинг. Генетична епидемиология на наследствените заболявания и предразположения.

СПЕЦИАЛНА ЧАСТ

25. Хромозомни болести -същност, механизми на възникване на хромозомен дисбаланс, клинични особености, класификация , цитогенетични варианти и генетично консултиране.
26. Хромозомни болести при структурни и бройни аберации на половите хромозоми -синдром на Klinefelter, синдром на Turner, полизомия X, полизомия Y,46,XX кариотип при мъже.
27. Хромозомни болести при бройни и структурни аберации на автозомите-синдром на Down, синдром на Edwards, синдром на Patau, синдром на

- котешкото мяукане (Cri du chat), синдром на Wolf- Hirschhorn, частична монозомия 18q, ринг синдром и др.
28. Микроделеционни синдроми -същност, молекулна характеристика, механизми на фенотипна експресия. Синдром на Prader-Willi (PWS). Синдром на Angelman (AS) и други. Заболявания, свързани с хромозомен импринтинг.
  28. Медико-генетични проблеми на репродукцията, свързани с хромозомни нарушения.
  29. Нарушения в половата диференциация, Синдром на Morris, интерсексуални състояния.
  30. Вродени аномалии на развитието. Дисморфология и тератогенеза. Вродени деформации, дисрупции, малформации - големи и малки, множествени и изолирани форми, асоциации и последователности. Роля на генетичните и тератогенните фактори.
  31. Моногенни заболявания - обща характеристика ,патогенетични механизми на тяхното развитие, класификация, принципи на диагностиката, профилактиката и терапията.
  32. Хемоглобинопатии. Генетичен контрол на хемоглобиновата синтеза. Анормални хемоглобини– дефиниция, видове, генетични дефекти, молекулна патофизиология, клинични и хематологични характеристики, генетична диагностика, МГК, профилактика и терапия .
  33. Хемоглобинопатии. Таласемии– дефиниция, видове, генетични дефекти, молекулна патофизиология, клинични и хематологични характеристики, генетична диагностика, МГК, профилактика и терапия .
  34. Други генетично обусловени заболявания на кръвта, засягащи еритропоезата, гранулопоезата и тромбоцитопоезата - дефиниция, генетични дефекти, молекулна патофизиология, клинични и хематологични характеристики, генетична диагностика, МГК, профилактика и терапия.
  35. Генетични заболявания свързани с нарушения в хемостазата - дефиниция, генетични дефекти, молекулна патофизиология, клинични и хематологични характеристики, генетична диагностика, МГК, профилактика и терапия.
  36. Генетични вещественообменни заболявания - дефиниция, групи, генетични дефекти, молекулна патофизиология, клинични характеристики, генетична диагностика, МГК, профилактика и терапия. Заболявания свързани с нарушения в обмяната на аминокиселините и уреиния цикъл.
  37. Генетични вещественообменни заболявания - дефиниция, групи, генетични дефекти, молекулна патофизиология, клинични характеристики, генетична диагностика, МГК, профилактика и терапия. Заболявания свързани с нарушения в обмяната на въглехидратите.
  38. Генетични вещественообменни заболявания - дефиниция, групи, генетични дефекти, молекулна патофизиология, клинични характеристики, генетична диагностика, МГК, профилактика и терапия. Лизозомни болести. Дислиппротеинемии
  39. Генетични вещественообменни заболявания - дефиниция, групи, генетични дефекти, молекулна патофизиология, клинични характеристики, генетична диагностика, МГК, профилактика и терапия. Органични ацидурии. Дефекти на мембранныя бъбречния транспорт.

40. Генетични вещественообменни заболявания - дефиниция, групи, генетични дефекти, молекулна патофизиология, клинични характеристики, генетична диагностика, МГК, профилактика и терапия. Дефекти на метаболизма на нуклеиновите киселини, порфирините, жлъчните пигменти и металите.
41. Наследствени заболявания с нарушения в имунния отговор - дефиниция, генетичен контрол на имунния отговор, главен комплекс на тъканната съвместимост - HLA антигени, генетични дефекти, молекулна патофизиология, клинични характеристики, генетична диагностика, МГК, профилактика и терапия. Тежки комбинирани имунодефицити (ТКИД).
42. Наследствени имунодефицити на хуморалния имуноен отговор, на фагоцитозата и системата на комплемента.
43. Наследствена предиспозиция към автоимунни и алергични заболявания.
44. Наследствени заболявания, свързани с дефекти на съединителната тъкан - остеогенезис имперфекта (OI), синдром на Marfan (MFS), синдром на Ehlers - Danlos (EDS). Други заболявания с вродени дефекти на съединителната тъкан.
45. Наследствени заболявания, свързани с дефекти в цитоскелетните протеини.
46. Наследствени заболявания, свързани с дефекти в рецепторните протеини.
47. Наследствени заболявания, свързани с дефекти в ДНК-репаративните системи - ксеродерма пигментозум, атаксия телангиектазия, синдром на Bloom, анемия на Fanconi, синдром на Cockayne (CS), фамилен неполипозен колоректален карцином (HNPCC).
48. Заболявания, свързани с динамични мутации- миотонична дистрофия (DM), синдром на чупливата X хромозома (синдром на Martin - Bell), хорей на Хънтингтон, спинално-булбарна мускулна атрофия (болест на Кенеди), спино-церебеларна атаксия (SCA1 и SCA2), болест на Machado-Joseph (MJD, SCA3), атаксия на Фридрайх.
49. Митохондриални болести - наследствена оптична невропатия тип Лебер (LHON), миоклонус епилепсия с парцаливи мускулни влакна (MERRF), синдром на митохондриална миопатия, енцефалопатия, лактатна ацидоза, инсултподобни епизоди (MELAS), синдром на Kearns – Sayre и др.
50. Фармакогенетични дефекти(ФГД)- моногенни редки(атипична бутирилхолинестераза, злокачествена хипертермия, при нестабилни хемоглобини, при намалена активност на ензими свързани с метаболизма на глутатиона, при дефицит на метхемоглобинредуктазата).
51. Фармакогенетични дефекти(ФГД)- моногенни полиморфни(глюкозо-6-фосфатдехидрогеназна недостатъчност, при дефицити на N-ацетилтрансферазата, алкохол и алдехид дехидрогеназата).
52. Фармакогенетични дефекти(ФГД), дължащи се на генетичен полиморфизъм в системата на цитохром P 450 монооксигенази.
53. Социалнозначими болести с наследствено предразположение и вродени аномалии на развитието с мултифакторна/полигенна етиология - обща характеристика, методи за диагностика, медико-генетично консултиране и особености на генетичния риск, профилактика.
54. Генетика на умствената недостатъчност - същност, причини, генетична хетерогенност и класификация. Диагностика и медико-генетично консултиране.
55. Онкогенетика - генетична регулация и нарушения на клетъчния цикъл и апоптозата.

56. Онкогенетика - протоонкогени и механизми за активация, туморсупресорни гени и гени свързани с геномна нестабилност.
57. Медико-генетично консултиране - принципи и задачи. Етапи на генетичното консултиране. Особености при определяне на риска при хромозомни, моногенни и мултифакторни/полигенни заболявания. Съвременни морално-етични, правни и социални проблеми. Регистър на вродените и наследствените заболявания - принципи, организация.
58. Пренатална диагностика - същност, цел, показания и методи. Пренатална диагностика на хромозомните болести. Пренатална диагностика на моногенни болести. Комбинирана пренатална диагностика.
59. Предимплантационна и предконцепционна диагностика - индикации, материали за изследване, техники за асистирана репродукция. Генетични методи - възможности и ограничения.
60. Генетични скринингови програми – видове, условия за провеждане и методи. Морално-етични и социални проблеми. Значение за профилактиката на наследствената патология. Генетично консултиране.
61. Масов и селективен скрининг за наследствени веществообменни заболявания сред новородени.
62. Масов скрининг за вродени аномалии сред новородени. Подходи за регистрация.
63. Биохимичен и ултразвуков скрининг на бременни жени за някои най-чести вродени аномалии на плода
64. Генетичен мониторинг - популационен и високо-рисков. Основни групи методи. Значение за охраната на гаметогенезата и профилактиката на канцерогенезата. Социално-правни проблеми, свързани с генетичния мониторинг.
65. Конвенционална терапия на генетичните болести.
66. Генна терапия на моногенни заболявания – принципи, молекулярни вектори, примери.
67. Антисенс генна терапия на болести, свързани със соматични мутации – принципи, подходи, примери.
68. Генна терапия на онкологични заболявания – тумор-супресорна, чрез стимулиране на имунната система и създаване на чувствителност към лекарства. Морално-етични проблеми на генната терапия.
69. Генетични фактори при репродуктивни неблагоприятия – инфертилитет, спонтанни аборти и мъртвораждания. Заболявания, свързани с нарушения в половата диференциация.
70. Наследствени неврологични заболявания - мускулни дистрофии, спинална мускулна атрофия .
71. Наследствени неврологични заболявания - наследствени моторно-сензорни невропатии.
72. Наследствена предиспозиция при психични заболявания – шизофрения, афективни заболявания, епилепсия, болест на Алцхаймер.
73. Наследствени заболявания на зрителния анализатор – пигментни ретинити, дегенерация на макулата, вродена катаракта, нарушения на цветното зрение.
74. Наследствена глухота – изолирани и синдромни форми. Нарушения на говора.

75. Моногенни болести и наследствена предиспозиция при някои вътрешни заболявания – муковисцидоза, клинични прояви при алфа-1-антитрипсинов дефицит, бронхиална астма.
76. Моногенни болести и наследствена предиспозиция при някои вътрешни заболявания – атеросклероза, коронарна болест на сърцето, есенциална хипертония, фамилна хипертрофична кардиомиопатия.
77. Моногенни болести и наследствена предиспозиция при някои вътрешни заболявания – бъбречна поликистоза, хронични нефропатии, наследствени болести с бъбречни прояви без бъбречна поликистоза.
78. Моногенни болести и наследствена предиспозиция при някои вътрешни заболявания – язвена болест, фамилна аденоматозна полипоза, синдром на Peutz-Jeghers, чревни полипоза, панкреатити.
79. Моногенни болести и наследствена предиспозиция при някои вътрешни заболявания – вродена надбъбречна хиперплазия, хипофизарен нанизъм, хипотиреоидизъм, диабет.
80. Моногенни болести и наследствена предиспозиция при някои вътрешни заболявания – ревматоиден артрит, подагра.
81. Моногенни болести и наследствена предиспозиция при някои кожни заболявания - епидермолизис булоза, ихтиоза, псориазис.
82. Моногенни болести и наследствена предиспозиция при някои кожни заболявания - палмо-плантарни кератодермии с нарушения в пигментацията и кожните придатъци, атопичен дерматит, лупус еритематодес.
83. Генетика на фамилни и спорадични злокачествени заболявания - рак на дебелото черво, множествена ендокринна неоплазия (MEN).
84. Генетика на фамилни и спорадични злокачествени заболявания - рак на млечната жлеза и яйчника, синдром на Li -Fraumeni (LFS)
85. Генетика на фамилни и спорадични злокачествени заболявания – ретинобластом, неврофиброматоза тип 1 и тип 2, тумор на Wilms.
86. Предразположения към злокачествени заболявания в резултат на метаболитен полиморфизъм.

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНА ЛИТЕРАТУРА

1. Медицинска генетика (под ред. Д. Тончева, С. Лалчев), Сиела 1999.
2. Ръководство “Медицинска генетика в клиничната практика” (под ред. Д. Тончева), Сиела 1999.
3. Тестове по медицинска генетика”(под ред. Д. Тончева), Знание, 2004.
4. T.Gelehrter, F.Collins, D.Ginsburg. Principles of Medical Genetics. 2 ed. Williams & Wilkins,1998.
5. L.Jorde, J.Carey, M.Bamshad, R.White. Medical Genetics. 2 ed. Mosby, 2000.
6. G.Wilson. Clinical Genetics.A Short Course. Wiley-Liss, 2000.
7. R.Mueller, I.Young. Emery's Elements of Medical Genetics. 11 ed.,Churchill Livingstone, 2001.
8. Интернет източници:
<http://www.ncbi.nlm.nih.gov>
<http://www.geneticalliance.org/>

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/Omim/allresources.html>

<http://archive.uwcm.ac.uk/uwcm/mg/hgmd0.html>

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/Omim/allresources.html#LocusSpecific>

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/Omim/allresources.html#ModelOrganisms>

<http://www.mitomap.org/>

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/Omim/allresources.html#Phenotypes>

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/ncicgap/>

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/Homology/Davis/>

<http://www.gene.ucl.ac.uk/nomenclature/>

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/disease/>

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/entrez/query.fcgi?CMD=search&DB=omim>

<http://www.docnmail.com/learnmore/medical/genetics.htm>

<http://www.who.int/genomics/public/geneticdiseases/en/index1.html>

<http://www.wellcome.ac.uk/en/genome/genesandbody/hg06b010.html>

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/entrez/query.fcgi?db=PubMed&cmd=search&term=oncogenetics>

http://www.ornl.gov/sci/techresources/Human_Genome/medicine/genecounseling.shtml